

Redaktionelt

SLAGMARK er tilbage med en ny redaktion optændt af kampgejst og vilje til at føre en god tradition videre, samtidig med at vi udforsker nye territorier. Det markerer vi med nyt layout og format for første gang i tidsskriftets historie. Så bare rolig - det er dét SLAGMARK, du har fat i! SLAGMARK vil igen udkomme 2-4 gange årligt og numrene vil også fremover være bygget op omkring et tema. I de følgende numre er temaerne kendte tænkere: Nietzsche, Maurice Blanchot, Quentin Skinner og Ulrik Beck. Vi afslutter hvert nummer med en udvidet anmeldelsektion med omtaler af aktuelle udgivelser, og endelig har vi indskudt et Intermezzo, der vil bestå af bidrag uden for tema, denne gang i form af et interview.

Med temaet Ret og Demokrati udforsker vi i dette nummer et felt, der har forandret og udviklet sig væsentligt i de senere år. Demokratiteorien har ganske vist en lang og kontinuert tradition bag sig, og retsfilosofiens renæssance som normativ teori kan føres tilbage til Rawls' *A Theory of Justice* fra 1972. Denne udvikling er da også baggrunden for det paradigmeskift inden for teorien om de demokratiske retsstater, som er repræsenteret af Habermas i dette nummer, og som er karakteriseret ved en rekonstruktion af oplysningstraditionen snarere end nybrud. Den radikalt nye udvikling inden for retsfilosofi og demokratiteori er i modsætning til denne tradition karakteriseret ved, at man forsøger at tænke ret og demokrati *uden* staten - eller i hvert fald uden staten som den centrale, styrende instans. Under indtryk af globaliseringen, der først og fremmest betegner intensiverede internationale relationer uden for staternes kontrol, sætter denne udvikling sig også igennem inden for jura, politologi og sociologi. Retspluralisme er et centralt begreb, der dels betegner et opgør med en normativ forestilling om rettens enhed, dels beskriver den iagttagelse, at retten har mange andre kilder end staternes lovgivningsprocesser. I dette nummer optræder retspluralisme i forskellige varianter, der foretager mere eller mindre radikale opgør med den traditionelle statsret.

Det er tankevækkende, at teorier om statens forsvinden - eller i hvert fald en gradvis reduktion af dens betydning som garant for ret og demokrati - optræder i nye konstellationer her godt 10 år efter kommunismens fald. Og det er ikke mindre tankevækkende, at den traditionelle liberalistiske utopi om minimalstaten på en uforudsigelig måde synes at blive indløst af statens funktionstømning, samtidig med at liberalistiske og (tidligere) ultraliberalistiske kræfter her i landet klamrer sig stadig mere til nationalstaten. I de teorier, der præsenteres her, håndteres den nye situation uden at visionerne om et retfærdigt og demokratisk samfund er blevet færre eller svagere. Det er imidlertid også karakteristisk, at visionerne har karakter af diagnose snarere end profeti. Der konkurreres ikke længere om den bedste utopi for en endnu ikke eksisterende verden, men snarere om de bedste redskaber til at forstå verden, som den er.

Vi har i dette nummer samlet en række bidrag, hvor aktuelle rekonstruktioner af den traditionelle stats- og folkeret stilles over for nye og anderledes bud på forståelsen af en verden, der på den ene side er så pluralistisk og fragmenteret som nogensinde, mens den på den anden side synes at blive trukket stadig tættere sammen under globaliseringens vilkår.

I det første bidrag forklarer Jens Elo Rytter på baggrund af en redegørelse for menneskerettighedernes idéhistorie, hvorfor deres udbredelse siden 1945 ikke betyder retslig ensretning, men tværtimod må forstås i et pluralistisk perspektiv. Menneskerettighederne udvikles og håndhæves nemlig selvstændigt inden for forskellige normsystemer og af forskellige aktører, med hvad dertil hører af påvirkning og gensidig harmonisering, såvel som konflikt. I "Menneskerettighedernes fremmarch efter 1945 - konsekvenser for moderne menneskesyn, demokrati- og retsfilosofi" perspektiveres denne indsigt i forhold til retsfilosofiens aktuelle - og noget forsinkede - opgør med det naturvidenskabelige, empiriske erkendelsesideal. Retsvidenskaben er således på vej tilbage til retskyndigheden. Det betyder en bevægelse væk fra en positivistisk funderet, funktionalistisk eller realistisk retslære imod en mere normativistisk, naturretlig inspireret retstænkning, der anerkender, at man som udøver af en handlingsorienteret videnskab også må engagere sig retspolitisk. Naturretten bliver ikke dermed genetableret som en absolut instans, hævet over diskussion. Der er snarere tale om en kontekstuel idealisme inden for en hermeneutisk forståelsesramme.

En af de moderne retsfilosofier, der falder ind under denne beskrivelse, finder vi hos Jürgen Habermas. I forlængelse af hovedværket *Faktizität und Geltung* fra 1992, hvor Habermas rekonstruerer grundlaget for den moderne retsstat, sammenfatter han nogle grundlæggende pointer i artiklen "Om den

interne sammenhæng mellem retsstat og demokrati” fra *Die Einbeziehung des Anderen* (1996). Her udlægger han den moderne rets begreb efter bortfaldet af metafysiske referencer og analyserer på den baggrund privat og offentlig autonomi - frihedsrettigheder og deltagerrettigheder - som hinandens gensidige forudsætninger. Det fører frem til et dobbeltsidet opgør med de dominerende retsparadigmer, det liberalistiske og det socialstatslige, der sættes op imod en proceduralistisk selvforståelse hos de demokratiske retsstaters borgere. Ifølge Habermas er det nemlig betingelsen for, at befolkningen på én gang kan forstå sig som selvlovgivende og som lovens adressater. I lighed med Claude Lefort, som omtales nedenfor, påpeger Habermas således, at loven kræver handling af de personer og grupper, som den beskytter.

I “Forestillinger om retten og dens samfundsmæssige relationer” sammenligner Jørgen Dalberg-Larsen Habermas’ rekonstruktion af oplysningstidens statsteori med den portugisiske retssociolog Boaventura Santos’ pluralistiske retsopfattelse, der både karakteriseres som postmoderne og præmoderne. På den baggrund udkaster Dalberg-Larsen den provokerende tese, at den moderne ret, som Habermas analyserer, er en kort parentes i den historiske udvikling. Den aktuelle tilbagevenden til en pluralistisk retstilstand, der minder om middelalderens, behøver imidlertid ikke at være et tilbageskridt, der underminerer retssikkerheden og øger vilkårligheden. Pluralismen sætter en dagsorden, der kræver øget kommunikation mellem forskellige retsordener, hvor indpodningen af et demokratisk element i alle retsordener med menneskerettighederne som fælles referenceramme kan sættes som betingelse for, at de enkelte retsordener ikke udelukkes fra kommunikation med andre.

Frederik Thuesen Pedersen sætter ligeledes spørgsmålstegn ved den traditionelle statsrets anvendelighed til forståelse af den aktuelle virkelighed. I “Efter staten - globale netværk og retspluralisme? - om Gunther Teubners visioner for retten i et verdenssamfund“ diskuterer han med udgangspunkt i den tyske retssociolog Gunther Teubner muligheden af en global ret uden stater. I Teubners Luhmann-inspirerede systemteori betegner retspluralisme den dynamiske interaktion mellem forskellige former for normativ orden inden for samme sociale felt. Det afgørende er imidlertid ikke normer i konflikt, men derimod hvordan forskellige systemer iagttager social handlen ved hjælp af koden ret/uret og bruger denne til at opbygge et kredsløb af retlig kommunikation. Teubners optimistiske tese er, at statens betydning som udøver af sanktioner og lovgivningsmagts betydning som retskilde efterhånden vil svinde til fordel for en global ret, der vokser ud af subsystemerne i verdenssamfundets periferi. Thuesen Pedersen sætter spørgsmålstegn ved denne optimisme ved at pege på nødvendigheden af veldefinerede voldsmopoler og behovet for politiske institutioner på internationalt og globalt

niveau, som kan danne modvægt til multinationale selskaber i etableringen af retsforhold, der er et globalt samfund værdigt. På denne baggrund konkluderer han, at den traditionelle kongerække af statstænkere fra Bodin, Hobbes og Hegel frem til Habermas ikke har mistet deres relevans, selv om konteksten har ændret sig radikalt.

I "Radikalt demokrati og nomadisk ret - Spinoza, Negri og Deleuze" leverer Alexander Carnera Ljungstrøm temaets mest radikale opgør med den traditionelle statsret. I dens sted sætter han en poststrukturalistisk inspireret retsfilosofi, der tager udgangspunkt i Spinozas etik og politik, som den er blevet aktualiseret af den franske filosof Gilles Deleuze og den italienske statstænkere og filosof Antonio Negri. Grundtanken er at destruere det borgerlige retsbegrebs hierarkiske, lovbundne og institutionelle magt til fordel for en fundering af staten og demokratiet i "mængdens konstituerende dynamiske begær og formåen". Det bliver så en retsfilosofisk opgave at undersøge, om denne *potentia* kan rummes i et juridisk begreb. Ljungstrøms løsning kan opfattes som en radikal udlægning af idéen om retspluralisme, der ikke nøjes med at diagnosticere den som et sociologisk vilkår, men også forsøger at underbygge den filosofisk. Med Deleuzes begreb om *detrterritorialisering* beskriver han således normernes mutering, forvandling og transformation i den traditionelle territorialstat under globaliseringsens vilkår. *Nomadisk ret* aktualiserer i forlængelse heraf jurisprudence (retskyndighed) som en retskilde, der ikke blot overskrider den rigide lovgivningsmagt, men også peger på det civile samfunds rolle som alternativ modspiller til dommere og jurister. Nomaden er i denne forbindelse en retorisk figur, der betegner et opgør med de subjektiverende identifikationer i grupper og tilhørsforhold (etniske, kulturelle, seksuelle etc.), som den traditionelle statstænkning anser for uomgængelige med henblik på anerkendelse og repræsentation. I stedet taler Ljungstrøm for et radikalt tilblivelsesdemokrati, som hviler på "et essensløst fællesskab, der kendetegnes ved, at det ikke kan ekskludere en anden, fordi det ingen mulighed har for at konstituere en sådan kategori".

I artiklen "Menneskerettigheder og politisk handle" er vi tilbage ved en opfattelse af statsret og folkeret, der har tydelige rødder i oplysningstraditionen. Her tager Claude Lefort Kosovo-krigen, hvor NATO greb ind i menneskerettighedernes navn uden først at have søgt legitimitet hos FN, som anledning til eftertanke om forholdet mellem menneskerettigheder og international ret. Den moderne rets udlægning af individets dobbeltrolle som en paradoksal kobling af menneske og borger bliver således gennemspillet i forholdet mellem menneskerettigheder og folkesuverænit. Lefort forsvarede nødvendigheden af de allieredes intervention ved at argumentere for, at man måtte overtræde folkeretten for at forsvare dens eget princip.

Temaet afrundes med et tilbageblik på en anden brydningstid for retten og demokratiet. I artiklen "Billaud-Varenne og demokratiet - et studie i jacobinismens teori og praksis" skildrer Niels Høffding en af den franske revolutions væsentlige skikkelser, der trods sin plads i jacobinernes inderkreds er stort set ukendt i dag. I denne epoke, der karakteriseres som et laboratorium for udviklingen af det moderne demokrati og den republikanske idé, redegør Høffding for Billaud-Varenes teoretiske skrifter og hans rolle i begivenhederne. Revolutionens laboratorium var det første forum for forsøget på at forsone den paradoksale kobling af menneskerettigheder og folkesuveræniteten i bestræbelserne på at skabe en legitim styreform. Som hos revolutionens åndelige fader Rousseau finder vi hos Billaud-Varenne et tvetydigt samspil mellem demokratiske og autoritære tendenser i en teori, der blev til i en stadig dialektik med praksis, og hvis forfatter skulle få en skæbne meget anderledes end den, der mødte hans politiske fæller, Saint-Just, Danton og Robespierre.

Vores Intermezzo består denne gang af et interview med den engelske sociolog Nikolas Rose foretaget i maj 2000 af Anders Dræby Sørensen og Pernille Hjorth. Gennem temaerne frihed, kapitalisme, teknologi og livspolitik redegør Rose for nogle af hovedtankerne i sit forfatterskab, hvor den franske filosof og idéhistoriker Michel Foucaults analyser af regeringskunst (gouvernementalité) har spillet en særlig rolle.

Anmeldersektionen byder blandt andet på anmeldelser af Peter K. Westergaards afhandling *Ludwig Wittgenstein - Hele billedligheden i vor udtryksmåde*, som for nylig udkom på Slagmarks Skyttegravsserie, samt - i relation til tema - Søren Krarups *Dansen om menneskerettighederne*.

Redaktionen ønsker alle læsere godt nytår og velkommen til det ny SLAGMARK!